

A japán politika új útjai.

Irta: Horváth József.

Japánnak se szánt jobb sorsot Európa, mint amilyenben ma Kína szenved, hála a nyugati nagypolitika buzgolkodásának. A jelszó Japánban is ugyanaz: az ország kereskedelmi feltárása és bekapcsolása a világkereskedelem nagy mechanizmusába. „Die Erschliessung Japans“. Jól hangzó célkitűzés, de mögötte mennyi sötét szándék, mennyi igazságtalanság és kegyetlenség! Ezzel a jellegével közeledik az agyafurt fehér ember mindenünnen a felkelő nap országának idegenmentes kikötőihöz. A módszer is ugyanaz: a csatahajók fölényes ágyúparkjai mögött ott rejtőzködnek az örökhű fegyvertársak, a kereskedők és bankárok. Fellépésük is ugyanolyan, mint Kinában volt: idegen területek szuverénitását sértik napról-napra, lábbal tipornak ősi törvényeket, kigúnyolnak mindent, ami a bennszülötteknek szent és drága, cinikusan tesznek kezet idegen értékekre és büntetlenül garázdálkodnak olyan területeken, melyekért soha vért nem áldoztak. Ha pedig valaki védeni merészeli, ami az övé, házát, földjét, vagyonát, akkor jön a megtorlás és az európai urak porrá lőnek védtelen városokat.

Bizonyára nem Európán múlt, hogy Japán nem jutott a régi, büszke Kinai Császárság sorsára. De Japánnak más sorsot szánt a Gondviselés. Különösen értékes lelki kvalitásai és a történelmi erők jóindulatú támogatása révén sikerült kisíklani a nyugati öklök halálos szorításából és az előbb még elmaradott ázsiai nép egy rövid félszázad alatt szinte varázslatszerűleg a modern nagyhatalom minden attributumával jelenik meg a nagypolitikában, ragyogó cáfolatául az Európában szerte hangoztatott tételnek, hogy Ázsia fáradt energiájú terület, ahonnan az emberiség hiába vár komoly történelmi lökéseket. Páratlanul áll ez a tüneményes előretörés. Tegnap még a daimiok és a szamuraik vezetése alatt fantasztikus fegyverekkel „more patrio“ hadakozik, ma már a legmodernebb hadi eszközökkel mesterévé válik a stratégiának és a taktikának. Tegnap még csak szerény vitorlásokkal szel a Sárga-tenger hullámain, ma már a legújabb típusú, otthon készült acélkolosszusokból ontja az ágyútűzet az orosz flottára. Az ifjúság rövid idő alatt megrohazza Európa és Amerika legjobb iskoláit. Ezek az ember-méhek évtizedeken át összegyűjtik a nyugati egyetemek minden tudománymészét és duzzadóvá töltik a hazai kaptárokat. Ma egyetemeiken a legmodernebb és legdifferenciáltabb tudományos élet folyik. Tegnap még csak silány butikokban tengette embrió-életét a kereskedem, ma már amerikai méretű üzleteket bonyolítanak le pompás palotáikban, hol

puha kényelemben és templomi csendben működik a legmodernebb bank-gépezet. Szívósság, akaraterő és dús energiák dolgoznak itten, olyanok, amilyeneket a kontemplatív és lassú Ázsiától soha nem várunk volna.

De ezek a gazdag erők a fegyelmezett akarat jólbeépített ideg-pályáin szaladnak végig. Mert a japán szigorúan fegyelmezett nép, nem kényszerből és félelemből, hanem spontán, lelki adottságainál fogva. Így szokta meg a régi sogun-korszakban, így él ma is. És a japán népnek nem is volt oka megbánnia, hogy engedelmes eszközévé vált a politikai erőknek. Vezetőik nem kéjelegnek a parancsadásban, hanem álmatlan éjszakák hosszú töprengéseiben tanácskoznak a lelkiismerettel. A kormányzati elvek gyorsan hatolnak be a nép legszélesebb rétegeibe is és nem kell tartani attól, hogy az átadó közegek önzése és korrupciója meghamisítja azokat.

És az energiák e nagy lendületű előretörését tisztos lelki tulajdonságok tartják egyensúlyban: az ősök és a múlt megbecsülése. Ezek a kemény gyökérzetű érzelmek megóvják Japánt attól, hogy rohanó élethajója a véletlenségek és esetlegességek zátonyai közé kerüljön. Nálunk az ősök tisztelete legtöbbször kimerül abban, hogy halottaknapján a sírokhoz zarándokolunk, egy-két könnyeseppet szétörzsolünk és néhány percre visszaidézzük drága halottaink emlékezetét. Japánban az ősök szelleme mélyreható erő. Az élet mozgalmasabb óráiban, messze kiható elhatározások pillanataiban az ősök szelleméhez járul a japán és a történelem tanítása számára zsolozsma és szentbeszéd.

Az ősök tiszteletével karöltve jár a gyöngéd ragaszkodás a régiségekhez. Mi Európában már rég levetettük ősi ruháinkat és hagyományainkat. Idegen ringy-rongy és giz-gaz ékszerré nemesül elromlott látásunkban. Ajtót-ablakot nyitunk mindennek, ami modern és idegen. Legsajátosabb értékeinket könnyelműen lomtárba dobjuk: meg sem várjuk tisztos kiöregedésüket. Élve temetjük el őket és csodálkozunk rajta, ha a töprengés csendes óráiban panaszol és vádol a múlt. Csak akkor döbbenünk meg, ha a történelem verőfényein járva, találkozunk velük és szívünk verése elárulja, hogy ezek az értékek igazán húsunkból való hús és vérünkön való vér. A japán ezzel szemben sajátos kettős életet él. Nappal a hivatalokban, a bankokban és az üzemekben angol-szabású ruhákban, európai milióban végzi munkáját. Egész nappala nyugati életformák között telik el. De amikor hazamegy, újból felölti az ősi ruhát, a kimonót, és visszavonul a családi szentélybe, ahol ősi környezet fogadja. Itt a pihenés óráiban öntudatosan japán levegővel veszi magát körül és az ősök emlékezetének szentelt képek és szobrok alatt veti meg ágyát. Lelkéből határtalan gyöngédség áramlik minden iránt, ami régi. Nem siet az utánpótlással. Csüggedten nézi régi értékeinek kihalását, gyászolja őket és a tetemek nem lomtárba, hanem a lélek ereklyemúzeumába kerülnek.

Értékes indítékokat termel a japán lélekben a hagyományos hőstisztelet is, melyet az európai civilizáció perzselő fuvalma még mindig nem tudott elsorvasztani. Nálunk a távugró világ bajnok és a felkapott mozsztár vált ki olyan lelkesedést, amilyent Japánban az igazi hős

megjelenése idéz elő. Nekünk ellenszenves a hős, mert közelében túlságosan látjuk gyengeségeinket. Nem szeretjük azt, aki torzító tükröt tart szemünk elé. Csak akkor tudjuk értékelni, ha a veszedelem arcsáppasztó órái elkövetkeznek. Ilyenkor aranyba foglalnók a harsány vezényszót, mely a félelemtől földre lapított embert talpra parancsolja, hogy egy megszabadító akarat végrehajtásában segédkezzék. Ilyenkor möhön követjük a hőst és megbénult agyunkat és reszkető izmainkat ellenvetés nélkül bocsátjuk rendelkezésére. De ha elmúlt a veszély, gyorsan elfelejtünk mindent és újraéledő kritikánk a megszokott közönnyel tér napirendre felettük. A japán a félelem krízise után is különös tisztelettel veszi körül hőseit, mert tudja, hogy a rémület óráiban csak ők maradnak a gáton. Ilyenkor nemcsak a parancs, hanem belső ösztönzések is hajtják a harcba és lelkesedéssel küzd, mert magán érzi a honalapító ősök parancsoló és biztató tekintetét.

És hol van Európában nép, mely olyan intimen kapcsolódnék a természethez, mint a japán. Nálunk Divat-Ófelsége határozza meg a természethez való viszonyunkat a maga szeszélyes és érthetetlen szempontjai szerint. Japánban vallásos áhitat szenteli meg ezt a viszonyt. Ott a legsúlyosabb inzultus, ha megzavarunk valakit, aki a nyíló rózsát nézi, vagy a viharfelhők fenséges felvonulását és az erdők lombkoronájának sejtelmes beszédét figyeli. Jaj annak, aki az emberi lélek és a természet szent ölelkezését profán zajongással megzavarja. Mi körengetegekkel zárjuk el magunktól a természetet, a japán kis háza köré kényszeríti és fáradt idegeit ott csillapítja le.

Ugyanolyan szeretet és tisztelet illeti a teremtés koronáját, az embert is. Sehoh a földön nem találunk annyi gyöngédséget a társadalmi érintkezés formáiban, mint Japánban. Nem illem ez, nem is az etikett vaskényszere, hanem hagyományos és lélekből áradó természetesség. Európában a gyűlölet és a harag kitörései nélkül el sem tudjuk képzelni napjainkat. Gúnyunk mar, élceink halálra sebeznek. Az éle sikeréért még nagyjainkat sem kíméljük. Az élő meg éppen ne számíttson jóakaratainkra. Gondosan megkeresünk minden vonást, ami táplálékot ad megszólásunknak és kevés a biztató szavunk, ha rejtett értékeket látunk. Nem kímélünk senkit és semmit, nem törődünk senkivel és semmivel. A japán mindenkit kímél és mindenkivel törődik. Szótárából hiányzik az európai szitkozódások bőséges áradata. És jól vigyázzon az európai, akit a sors japán társaságba sodor, mert az Európában közhely számba menő apró élceldésekkel vérig sértheti az emberibb, méltóságteljesebb hangnemhez szoktatott ázsiaiakat.

A természet és az ember megbecsüléséből és megsértéséből adódik a japán nép különösen fejlett művészi érzéke. Rudyard Kipling írja egyik levelében a múlt század nyolevnanas éveiben, hogy valami nemzetközi egyesületet kellene szervezni — természetesen Anglia elnöklete alatt — azzal a programmal, hogy ez a szövetség minden rendelkezésére álló eszközzel biztosítsa Japán területi integritását és mentse fel minden anyagi gondtól. Hadd szentelhesse ez a nagyszerű nép minden energiáját és tehetségét a művészeteknek. De akkor még Kipling sem sejtette, hogy ezt a gazdag energiájú népet nem lehet a Parnasszusra számítani,

és lesz idő, mikor súlyos aggdalmakat fog okozni az angol politikai élet augurjainak.

Gazdag hűrozású hangszer a japán lélek, sok regiszterű orgona, melyben különös, európai füleknek szokatlan hangszínek is vannak. És akik játszanak rajta, érezhetőleg mesterei a hangszernek. Ha valaki a politikai és diplomáciai munka értékéről akar magának fogalmat alkctni, csak olvassa a japán történelem legutolsó ötven esztendejét. (P. Ostwald: *Die Entwicklung Japans zur modernen Weltmacht*. Bonn, 1922. és *Ostasien und die Weltpolitik*. Bonn, 1928.) Itt majd láthatja, hogy milyen gyönyörű terület a politika, ha nem félemberek, ál-fenkölt érdek-senkik és felelősségüktől irtózó hazardörök vezetnek rajta végig, hanem a jövő építőinek ragyogó emberpéldányai. Látni fogja, hogy a politika nem úri huncutság, hanem minden tehetséget, minden energiát és minden percet igénybevevő halálosan komoly és kétségbeejtően felelősséggel teljes alkotó munka.

Európa kalandoraira Japánban is ugyanolyan sors várt, mint Kinában: a kiutasítás. *Tukogawa Ieyasu Sogun* (hadserégfőparancsnok) idejéből, 1624-ből, kelt ez a rendelet. Az indokolás is ugyanolyan, mint a kínai császári intézkedése: nem kívánatos, hogy ezek az inferioris erkölcsű, üzleti haszonért mindenre kapható elemek „salvus conductus“-t kapjanak, mert veszélyeztetik az ország életérdekeit és károsan befolyásolják a nép ősi erkölceit. A rendelet csak a Holland Keletindiai Társasággal tett kivételt: megtúrte Nagaszaki kikötőjében, hogy összeköttetést tartson az ország és a Pacifik kereskedelme között. De az ellenőrzés olyan szigorú és megalázó volt, hogy az angolok vagy franciák bizonyára el nem fogadják. Ez volt a helyzet a XIX. század közepéig.

Ezalatt Európa Kinával volt elfoglalva. A nankingi és pekingi békével elérte azt, amire vágyott: megnyitotta kereskedői és tőkései előtt Kína gazdag üzleti lehetőségekkel kecsegtető piacait. Japánnal egyelőre keveset törődött, mert szerény igényű területnek látszott a kínai élet óriási arányaihoz képest. Nem is fordult Japán felé a figyelem mindaddig, míg a kínai kérdés rendezése után az európai és amerikai tőke nem keresett új áldozatokat örökké csillapíthatatlan haszonéhségének. A konkurrencia az 50-es években indul meg. Anglia, Franciaország és Amerika versenyeztek ezért a fontos geopolitikai pontért. Amerika főleg azért, mert rohamosan fejlődő ázsiai kereskedelmének és a Pacifik északi vizein működő halász-flottáinak szükségük volt támpontokra. Az angolok, a franciák, a hollandok és a spanyolok már mindenüvé befészkeltek magukat, csak Japán volt olyan terület, ahol Amerika a siker reményében kezdhetne volna meg terjeszkedését.

A japán belpolitikai helyzet is alkalmasnak látszott arra, hogy a fehérek megkezdjék az offenzívát Japán gondosan zárt kapui ellen. Két hatalmas párt küzdött egymással. A *daimiok*, az ősi japán hercegek és hűbéreseik, a *szamuraik* pártja a sogunok által passzív szerepre kényszerített mikádót akarja régi jogaihoz és hatásköréhez visszasegíteni, nyilván azzal a céllal, hogy a mikádó restaurációjával a maguk befolyását is visszanyerjék és sütkérezhessenek a császári hatalom fényé-

ben. Szemben állt velük a tényleg uralkodó sogun-párt, mely a XVII. század eleje óta kezében tartotta az ország ügyeinek intézését. Ez a párt a hatalom erőttöbbletén kívül főleg a népre és a kispolgári elemekre támaszkodott. Már sokszor összemérték erejüket, de a sogunoknak mindig sikerült leverni az ellenséges megmozdulásokat.

Ilyen viszonyok között indult meg az európaiak és amerikaiak támadása. A franciák és a hollandok erőtlen kísérletei után Perry amerikai admirális 1853-ban négy csatahajóval megjelent Jedo kikötőjében. Elképzelhető a japán hatóságok megdöbbenése, mikor egy szép reggel arra ébredtek, hogy a tilos zónában idegen hajó mert horgonyt vetni. Még nagyobb lett a megütközés, mikor az admirális átnyújtotta a sogunnak a köztársasági elnök levelét, melyben barátsági és kereskedelmi szerződést ajánl fel és kéri a japán kormányt, hogy amerikai hajók a japán kikötőben vizet vehessenek és magukat élelemmel elláthassák. Perry 8 napig hiába várta a választ. Akkor bejelentette, hogy egy év múlva visszajön és felszedte horgonyait. A japán politika intézőinek tehát volt idejük arra, hogy ezt az életbevágó kérdést alapos megfontolás tárgyává tegyék. A kínai példákból ismerhették az európai módszereket és azt az óriási fölényt, amit primitív harci eszközeikhez képest a nyugati fegyverek jelentettek. Mikor Perry 1854-ben újból eljött, már kész is volt a válasz és Japán józan látását csak megerősítette az admirális szemléltető előadása a modern fegyverek hatásáról. Így jött létre Amerika és Japán közt az első szerződés 1854 márciusában. Megnyitlak Szimoda és Hakodate kikötői, további nyomásra pedig Jokohama, Nagaszaki, Niigata, Hiogo, Jedo és Oszaka is. Itt Amerika volt a kovász és féltékenyen ügyelt arra, hogy minden az ő kezdeményezése szerint történjék. Ezzel aztán felidézte a többiek féltékenységet és kénytelen volt belemenni abba, hogy a többi nagyhatalom is hasonló jogokat biztosítson magának. Japánnak még mindig kelleme-sebb volt egy ilyen megoldás, mintha ügyei ezután kizárólag amerikai irányítás alá kerültek volna. A nagyhatalmak egymásközi féltékenysége volt ezután is a japán érdekek legjobb szövetségese.

Az idegenek fellépése hozott aztán döntést a belpolitikai villongásokban is. Az idegengyűlölet bűnbakot keresett. Kínában a népharag végül is a császári házat és a császárság intézményét seperte el, Japánban ép ellenkezőleg a mikádói hatalom megerősödését és a sogunatus végleges bukását eredményezte. Mindenki elégedetlen volt a sogunnal, aki az idegenek jogait szerződészerűleg elismerte. Szemére vetették, hogy nem tudta előkészíteni az országot az idegenek méltó fogadtatására és megnyitotta a legfontosabb kikötőket az idegen áru és az idegen szellem előtt. Az európaiak is mindent megtettek, hogy ellenszenvenessé tegyék magukat. Naponta súlyos összeütközések támadtak, legtöbbször az európaiak modortalansága miatt. A méltatlan bánásmód végkép elkésztette a bennszülötteket és 1862-ben már angol lovasokat inzultált a tömeg. Megint valami tapintatlanság történt, ami mindenütt napirenden van, ahol az állig fegyverzett európai és a fegyvertelen bennszülött szemben állanak egymással, mint például a keleti templomokban, ahol az angol turista egyszerűen keresztüllép a szőnyegén

áhitatoskodó ázsiain és az ima csendjének szentelt helyen hangosan beszélget társaival. Ennél a kavarodásnál — horribile dictu — egyik lovas halálát lelte. De Anglia ilyen esetekben nem ismer tréfát. Jaj a bennszülöttnek, ha belemarkol a lábba, mely el akarja taposni. Kuper admirális porrá lötte Kagosima kikötőjét. Ugyanez lett a sorsa Szimonoszekinek is. Egy európai életéért ezek pusztultak el és romhalmazzá váltak virágzó városok.

Erre aztán soha nem tapasztalt erővel lángolt fel az idegengyűlölet és 1867-ben elseperte a sogunt és a sogunság intézményét. A mikádó visszanyerte hatalmát, és a dáimiok, akik egész más következményeket vártak a sogun bukásától, megdöbbenve látták, hogy az erélyes mikádó tényleg magához ragadta a hatalmat, függetlenítette magát a pártpolitikától és valóban urává lett az országnak. Az idegenek megjelenésének köszönheti Japán, hogy a mikádói hatalom a politikai pártok felé emelkedhetett és az államélet döntő tényezőjévé válhatott. Különös szerencse, hogy az uralkodói hatalom megszilárdulása és a kormányzati egység helyreállítása ép akkor következett be, mikor Japánnak — ha jövőjét meg akarta menteni — el kellett indulnia azon az uton, melyen néhány évtized alatt nagyhatalommá küzdötte fel magát.

Kínában az idegen benyomulás nyomán ernyedtt kétségbeesést és a hajtó erők teljes megbénulását látjuk. Japánban szilaj erővel robban ki a lappangó energiák és példátlan összhangban mozdul meg az egész nép az ország jövőjéért.

A térkép vizsgálata arról győzi meg a felelős tényezőket, hogy az ország körül levő szigetek elfoglalása nemzeti érdek, mert ha ezek az európaiak kezébe kerülnek, az ország védelme szinte lehetetlenné válik. Geopolitikai szükség parancsolja, hogy a védelmi vonalak minél távolabb tolassanak a hazai partoktól. 1875-ben Szahalinért megszerzik az oroszoktól a Kurili-szigeteket és ezzel hidat építenek maguknak a Pacifik északi vizeihez. Hosszú diplomáciai harcok árán keznek a Jiu-Kiu szigetekre, melyeknek hovátartozása eddig vitás volt. 1879-ben Kína elismeri a japán fennhatóságot és a mikádó ugyanezen évben ténylegesen birtokba veszi ezt az értékes zsákmányt. A bennszülött királyt Japánba hozzák és a provincia kormányzására tábornokot vezényelnek ki. Legnagyobb veszély azonban nyugat felől fenyegetett, hol Korea mélyen benyúlik a Sárga-Tengerbe és szinte hídszerűen vezet át a japán szigetekhez. Ez a terület kínai szuverénitás alatt állt, de csak lazán kapcsolódott Pekinghez. Félni lehetett tehát attól, hogy az idegenek terjeszkedése itt is be fog következni és Korea is olyan sorsra jut, mint Tonkin vagy Annam. Ezt a japán politikának minden eszközzel meg kellett akadályoznia, mert egy idegen uralom alatt álló Korea a japán szigetek tözsomszédságában lehetetlenné tette volna az ország szabad fejlődését. Japán tehát gyorsan és energikusan munkához látott. 1876-ban szerződést kötött Koreával és megnyitotta hajójának a félsziget kikötőit. A szerződés első pontja hangsúlyozza a szerződő felek szuverénitását. Érthető Kína felháborodása és Li Hung Csang féktelen izgatása Japán ellen, mely véres összecsapásokban robbant ki a koreai kikötőkben. A peres felek azonban egyelőre nem mer-

ték felidézni a háború rémét és diplomáciailag próbálták elsímítani az ellentéteket. Hosszas tárgyalások után Li Hung Csang és Ito gróf kötelezték magukat arra, hogy mindkét hadsereg kiűríti Koreát. Ez a fordulat már fontos eredményt jelentett a japán politika szempontjából, mert a kínai csapatok eltávolítása félig-meddig már Korea szuverénitását jelentette. Mihelyt a japán hadsereg fejlesztése annyira haladt, Japán újra szőnyegre hozta a koreai kérdést. Li Hung Csang a háttérben folyton ott settenkedő Oroszországtól kért segítséget, de Anglia ébersége ezúttal is megakadályozta, hogy a japán-kínai ellentét orosz érdekeknek megfelelő elintézését nyerjen. A háború 1895-ben tört ki és japán-győzelemmel végződött. Tokió újból célt ért. Kína elismerte Korea függetlenségét, Japán megkapta Tormozát és Hokotot. Liautung félszigetéről azonban le kellett mondania a nagyhatalmak nyomására, noha Anglia — az idők jele — ünnepélyesen kijelentette, hogy Japán követelései nem sértik érdekeit és nem is vett részt ebben az akcióban. Az események hatása alatt Anglia elhatározta, hogy a Kelet-Ázsiában erélyesen felvonuló oroszokkal szemben Japán segítségét veszi igénybe, melynek erélyessége és küzdőképessége az élesszemű angol bírálat elismerését váltotta ki. Az első angol-japán szövetség létre is jött és ezzel Japán hivatalosan is a komoly világpolitikai tényezők sorába lépett.

Mialatt a régi politikai garnitúra ilyen céltudatosan és sikeresen gondoskodik az ország biztonságáról, az alatt a fiatal generáció a nyugati civilizáció és kultúra minden eredményével özönlik vissza a világ minden fontosabb egyeteméről és az öregek utasításai szerint megkezdí a modern Japán kiépítésének nagy munkáját. A mérnökök lázasan építik a vasutvonalakat és egymásután bocsátják vízre az új hadiflotta egységeit. Ágyú- és fegyvergyárak lépnek üzembe és az ország rövid idő alatt függetleníti hadiiparát a külföldtől. A geológus megkeresi a szén és fűtő anyaggal látja el a rohamosan fejlődő ipart. A fontosabb városokban valóságos gyárképmény-erdők nőnek és a kezdet nehézségein gyorsan áteső bankélet kezdi irányítani a termelő munkát. Az igazságszolgáltatás, a tanügy, az egészségügy és a közigazgatás máról-holnapra újjászületik és az ország gyors iramú fejlődése önbizalommal tölti el a jövőért aggódó hazafiakat. A XX. század hajnala Japánt gazdaságilag, politikailag és katonailag felkészülve találja és az ország az angol szövetségre támaszkodva nyugodtan várja az alkalmat, hogy erejét most komoly ellenségén is kipróbálja.

Ez az ellenség az orosz lett, mert Oroszország előnyomulása Mandzsuriában nemcsak a koreai terveket, hanem a tulajdonképpen Japánt is veszélyeztette. Szerencséje volt Tokiónak, hogy e tekintetben egy hajóban evezett Angliával, melynek kelet-ázsiai érdekei is az oroszok visszaszorítását követelték. A diplomáciai előcsatározások folyamán Oroszország kötelezte ugyan magát Mandzsuria kiűritésére és az elfoglalt vasutvonalak visszaadására, de az ígéretek teljesítésével nem sietett. Nem hitt komolyan abban, hogy Japán meg meri izenni a háborút. Nyugodtan kezdte meg az előkészületeket abban a reményben, hogy a fegyverek az ő érdekeinek megfelelő időben fognak eldőrdülni.

Japán azonban magához ragadta a kezdeményezést. 1904. február-

jában hadat üzent és a csak félig kész orosz hadsereget Mandzsuriában, a hadi flottát pedig a koreai partokon megverte. Megtörtént az, amit Európában senki sem remélt: az európai és ázsiai harcterek nagyszerű katonáit megcsúfolta a kelet eddig jóformán komolyan sem vett népe. Ha Oroszországban lett volna annyi energia, amennyi a japán akaratot fűtötte, talán sikerült volna megfordítani a szerencse kerekét. A portsmouth-i béke pillanatában hatalmas orosz tartalékok álltak a szibériai vasut mentén. De az angol politika utolérhetetlen ügyessége kikényszerítette a békét, Európa felé fordította az orosz szuronyrengeteget és kihasználva a német diplomácia gyengeségét, elejét vette a német-orosz szövetségnek. Ezzel aztán Németország bekerítésének utolsó komoly akadályát is elhárította. Anglia mindenestre döntő sikert ért el. De a japán szempontok is érvényesültek: megkapta Koreát, Dél-Szahalint, a mandzsu vasut Sangun-ig terjedő szakaszát és halászati jogot az Ochotszki-tengeren és elérte azt, hogy Mandzsuria újból Kináé lett. Hogy vérmesebb reményei nem teljesedtek, annak köszönhetette, hogy Anglia az eljövendő német-ellenes háború érdekében kénytelen volt kimélni Oroszországot.

A győzelem Japán presztízst hihetetlenül megnövelte. Korea birtokában, hatalmas flottával a Japán-Tenger nagyszerű bázisán, és orosz-erő hadseregével a nagyhatalmak sorába küzdötte fel magát. A gögös nyugati hatalmak kénytelenek voltak maguk közé fogadni a mongol faj első képviselőjét.

A portsmouthi béke és a világháború kitörése közötti években Anglia előkészíti a világpolitikát Németország ellen. Tehermentesíti magát Ázsiában az 1907. évi második és az 1911. évi harmadik angol-japán szövetséggel és megköti ambiciózus barátja kezeit. Oroszországgal, Franciaországgal és Japánnal elfogadtatja a status quo-t a kínai kérdésben, hogy így az elkövetkező európai konflagráció esetére esend legyen Ázsiában. Az amerikai aggodalmak elcsitítására beveszi a harmadik angol-japán szerződésbe azt a pontot, hogy egy japán-amerikai mérkőzésben megtarthatja semlegességét. Kapóra jön az 1907. évi orosz-japán konvenció a mandzsu kérdésben, mely egyfelől biztosítja Oroszország hátát az elkövetkező világháborúban, másfelől útját szegi Knox amerikai államtitkár terveinek, hogy a mandzsuriai vasutak a szövetségesek ellenőrzése alá kerüljenek. Ez a tervezet veszélyeztette volna az orosz és a japán érdekeket, mert végzetes csapást mért volna rájuk az amerikai tőke és árú akadálytalan beözönlése. A világháborút megelőzőleg Anglia a legzseniálisabb diplomáciai munkával mozgósította a világ erőit Németország ellen. Az eredmény bőségesen igazolta az angol politikát: Németország és szövetségesei vereséget szenvedtek.

Mialatt Európa minden energiáját a világháború rettentő erőfeszítésére fordította, Japán a távol Keleten verseny nélkül uralkodhatott a gazdasági életemben. A kiüldözött német és a pillanatnyilag egyebütt elfoglalt angol és francia vetélytársak lemaradtak és a Kelet nagy piacai érett gyümölcsként hulltak a japán kereskedelem ölébe. És Japán mindenben pótolni tudta a nyugatiakat. Nemcsak a harctereken mutatkozott egyenrangú ellenfélnek, hanem az ipari és kereskedelmi

élet küzdőterein is. A szibériai vasut bőven szállította a japán hadianyagot és a mindennapi élet ezer és ezer apró kellékét Oroszország számára. Mandzsuria, Kína, a francia gyarmatok, sőt India is megnyitották piacaikat a vetélytárs nélkül maradt japán áru előtt. A gyárak éjjel-nappal, teljes gőzzel üzemben voltak, hogy a termelés lépést tartsa a kereslettel. Gomba módra szaporodtak a vállalatok és honosítottak meg olyan termelési ágak, melyeket normális időkben nem lehetett volna bevezetni. Az egész ország nyüzsgő hangyabolyhoz hasonlított és a japán árucikkek fantasztikus tömegekben ömlöttek Ázsia minden részébe. A jólét rohamosan emelkedett és az állambáztartás soha nem remélt feleslegeket mutatott. Ezzel kapcsolatban aktuálisakká lettek aztán a Kadona-féle militarista tervek is, melyek Mandzsuriát, a Fülöp-szigeteket és Holland-Indiát Japán lobogója alatt szerették volna látni. Megkezdődött a flottafejlesztés azzal a határozott céllal, hogy Japán a Pacifik minden hajóhadával felvehesse a versenyt. És mialatt Anglia az európai és ázsiai harcerekén vérzett, szorongó érzéssel kellett látnia, hogy a japán hajógyárak egymásután bocsátják vízre az új hajókolosszusokat és fölénye ezen a mozgalmas jövőjű tengeren napról-napra csökken. A dominiumok is kétségbeesetten figyelték a japán energia csodálatos kiteljesedését és rémületük már szinte örjöngéssé fokozódott a háború vége felé. Az angol-szászok együtt véreztek a világháború alatt, Japán akadálytalanul arathatta a pillanatnyi helyzet minden érett termését.

Az erőviszonyok ilyen eltolódása Japánt energikus politikai munkára sarkalta. A terjeszkedés órája elérkezettnek látszott. Gróf Kato már 1915-ben elő is állott a híres és sokat vitatott 21 követelésével, melyekkel Kinából egyszer és mindenkorra ki akarta szorítani a nyugati konkurrenciát. Ez a tervezet Kína minden természeti kincsét és minden gazdasági lehetőségét Japán kezére játszotta volna. Angliát ezúttal saját fegyverével támadták meg és flágráns szerződészeggel fordultak érdekei ellen. És London kénytelen volt elfogadni a japán követeléseket, ha nem akarta kitenni magát a különbéke veszedelmének, sőt 1917-ben újabb titkos szerződésben kellett kielégíteni a pórázáról elszabadult barát igényeit. Még Amerika is kénytelen volt eismerni, hogy Japánnak különös érdekei vannak Kinában, különösen a Koreához zárkozó terleteken. Nem lehetett kitérni a követelések elől, mert az európai harcerekén most folytak a legelkeseredettebb harcok és a központi hatalmak ellenállása minden várakozást felülmúlt. Az így kiszarolt eredményeket aztán Japán orosz szövetséggel akarta biztosítani, melynek éle a szerződés címe szerint is kifejezetten Anglia és Amerika ellen irányult. E pompásan kigondolt tervek egész más helyzetet eredményeztek volna, ha a cári Oroszország összeomlása nem következik be.

Ez volt a helyzet a versailles-i béke idején. Anglia fix lejárátú váltókat fogadott el. Japán most bemutatta azokat és Angliának fizetnie kellett. Japán megkapta Santungot, Kiaucsaut, az aequatortól északra eső német szigeteket, és mint a béke-aeropág tagja, ítélkezhetett eleve nek és holtak felett.

Valóban tüneményes fejlődés: 1875-ben, az elinduláskor, még obs-

kurus keleti állam, melyet Európa alig vesz észre, 1918-ban már nagyhatalom, melynek képviselői a nyugati politikai élet nagy torreadoraival együtt intézik Európát és a föld sorsát.

A cári Oroszország összeomlása új helyzet elé állította a japán politikát. Megszűntek a szerződések, melyek az orosz-japán viszonyt a portsmuthi béke után oly gyorsan barátságossá tették. Az oroszországi chaosz és a konstruktív erők szétszűllése megfosztották Japánt a barátságos szomszédi viszony biztonságérzetétől. Most már alkalom kínálkozott arra, hogy Kelet-Szibériában érdekeinek megfelelő helyzetet teremtsenek. Lehetségesnek látszott a Japán-Tenger utolsó idegen kézben levő partszakaszának, az Amur-Propincziának, elfoglalása. A bolsevista veszedelem ürügye alatt könnyű volt rávenni a francia és az angol kormányt, hogy katonailag támogassák a Kelet-Szibériában operáló ellenforradalmi erőket, sőt Wilson is hozzájárult ahhoz az intervencióhoz, miután meggyőződött arról, hogy az új orosz kormányt nem lehet megindítani Németország ellen. Az előzetes megbeszélésekben pontosan megállapították a felhasználható katonai erők nagyságát és a szövetséges csapatok meg is indultak Wladiwosztokból, hogy a szibériai ellenforradalmárok munkáját megkönnyítsék. Csak Japán nem tartotta magát a megállapodásokhoz. Azon a címen, hogy Kína védelmét is magára vállalta, rövid idő alatt 70.000 embert vonultatott fel a szibériai vasút mentén és hozzáfogott Kelet-Szibéria katonai megszállásához. A számítások azonban nem váltak be és a megszállóknak rövidesen tapasztalniok kellett, hogy a dolgok még sem mennek olyan simán, mint ahogy hitték. Összeütközésekre került a sor és a japángyűlölet helyenként véres tüntetésekre vezetett. Sokkal nagyobb haderőre lett volna szükség és főleg sokkal nagyobb anyagi megerőltetésbe került volna az egész terület megszállása, mint ahogy a tervek mutatták. A bőségesen támogatott ellenforradalmárok, Kolesák és Szemenow sem tudtak sikereket felmutatni, sőt a bolsevisták előnyomulása a szibériai vasút mentén mind gyorsabbá és aggasztóbbá vált. Kolesák és Szemenow katasztrófája után Japán is kénytelen volt kiüríteni Irkutszkot és Csitát és vissza kellett vonulnia az Amur-propincziára. A katonai intervencióval egyidejűleg diplomatáit is mozgósította és anyagilag támogatta a kelet-szibériai szakaszon újonnan alakult önálló szociálista és bolsevista köztársaságokat. Abban a tévhitben ringatta magát, hogy sikerülni fog ezeket az új alakulatokat Moszkvától elszakítani és Tokio engedelmes eszközévé tenni. Végeredményében az Amur propincziára támaszkodva éberén figyelte a szibériai eseményeket, hogy érdekei védelmére semmi kínálkozó alkalmat el ne szalasszon. Valóban esábitó perspektíva lehetett egy japán Amur-vidék, mely a Japán-Tengert körös-körül hazai partok közé zárta volna be. Mérhetetlen értéket képviselt volna ez a bevehetetlen flottabázis, mert minden oldalról játszva lehetett volna védeni. Jól hajózható természetes kitorési utakkal ellátva a támadást is minden irányban lehetővé tette volna.

Minden a legjobb úton haladt és Tokio az Amur-vidék és az egész Szahalin birtokában már azt remélhette, hogy sikerül újabb területeket megnyitni az ország népfellegének. De a világháború után megszűn-

tek a különösen kedvező gazdasági és politikai konjunkturák és a „hausse“ után gyors és súlyos „baisse“ következett. A nyugati konkurrencia megjelenése Ázsiában egymásután fosztotta meg Japánt a legjobb piacaitól. Európa és Amerika még nagy áldozatok árán is, de főleg technikai és politikai fölényére támaszkodva mihamar visszafoglalta az elvesztett talajt és Japán rövid idő alatt a legnagyobb nehézségek közé került. Nagy üzemeket kellett máról holnapra megszüntetnie. Még azok a gyárak is, melyek biztosan gyökereztek a japán gazdasági életben, kénytelenek voltak redukálni a termelést, mert köröskörül újból megjelentek a félelmes európai vetélytársak. Sok gép megállott, sok műhely kiürült és a munkások százazrei munka nélkül maradtak. Virágzó vállalatok máról-holnapra csödbe jutottak, magukkal rántva a pénzintézetek és az alkalmi tőkészek ezreit. Szerencse, hogy a fél-paraszt japán munkásság legnagyobb részét újból felszívta a mezőgazdaság, különben súlyos belvillongásokra vezetett volna az új helyzet.

Sokkal nagyobb veszedelem fenyegetett politikai téren. Most már nem volt egyedül Japán a Pacifikon; már visszatértek az angol-szászok is a világháború nagy viaskodásából és sürgősen hozzáfogtak az elhanyagolt politikai helyzet restaurálásához. Anglia Versailles-ben pontosan fizetett, mint a hírnevére sokat adó kereskedő. Ezzel kötelezettségei megszűntek és most már elérkezettnek látta az időt, hogy a túlabiúzió japán politikával szemben fellépjen. Amerika is érthető aggodalommal figyelte a nyugati szomszéd gyors előretörését, különösen mióta a német szigetek birtokában mélyen beékelte magát a Pacifikon. Ezek a szigetek igen közel hozták a sárgákat az USA. nyugati partjaihoz, de ugyanakkor az aequatortól délre eső angol területekhez is. A Pacifik urainak nagyon kellemetlen lett volna egy olyan Japán, mely hátával Kelet-Szibéria természeti kincseire támaszkodik, előőrseivel, az újonnan szerzett szigetekkel pedig a Pacifik közepéig nyúlik. Legjobban az angol gyarmatok nyugtalanokdtek. A kínaiak és a japánok gyors szaporodása már amúgy is veszélyeztette a Csendes-Óceán szigetvilágát, hol megszokottá lettek olyan területeken is, hol eddig ismeretlenek voltak. Amerika és Ausztrália szigorú törvényekkel védekeztek eddig is a sárga invázió ellen, de egy kellenél jobban megerősödött Japánnal szemben vajjon fenn lehet-e tartani ezeket a drákói intézkedéseket? Az amerikai és ausztráliai sajtó támadásai a háború vége felé mind hevesebbé lettek és Japán minden oldalról öklöket látott maga felé meredni. Az orosz baráthból a szibériai kaland óta ellenség lett. Kinát a Santung-kérdés keserítette el. Ausztrália és Amerika régi gyűlöletüknek adtak kifejezést. Csak a francia szomszéd volt az egyetlen pont, ahol a tekintet megnyugodhatott. De Franciaország nem támogathatott angolszász-ellenes politikát a Pacifikon, ahonnan engedelmes szolgája a béketárgyalások alatt, még azt se tudta elérni, hogy Franciaország felemelje tiltakozó szavát Szingapur megerősítése miatt. Ebben az izolált helyzetben parancsoló szükség lett volna az 1920-ban lejáró angol szerződés meghosszabbítása. Angol körökben lett is volna pártja ennek a tervnek. A japán trónörökös látogatása újból életre keltette

a japán szimpátiákat, de a dominiumok konferenciája leghatározottabban tiltakozott a szerződés meghosszabbítása ellen és sürgette a királyi kormányt, hogy a japán szövetség helyett az angol-szászok megegyezését hozza tető alá. A dominiumok konferenciájának határozatán kívül az Egyesült-Államok is félre nem érthető módon tudtára adták az angol kormánynak, hogy ezúttal Japán és Amerika közt választania kell. Nagyon természetes, hogy ezzel a japán szövetség terve lekerült a napirendről. A kezdeményezést Japán ellen Amerika vette át, mert az orosz kérdés mindig szükségessé teheti, hogy Japánnal szemben a gyors kibékülés lehetőségei megmaradjanak Anglia részére.

Amerika első lépése az volt, hogy a szenátus a versailles-i béke Japánra vonatkozó döntését nem ratifikálta. Sihedara báró, a washingtoni nagykövet, a legellenségesebb környezetben próbálta menteni a helyzetet, de sikertelenül. Sőt: rövidesen arról is értesült, hogy Amerika konferenciát akar összehívni, hogy a Pacifik erőviszonyait intézményesen szabályozzák. És Japánnak itt meg kellett jelennie, ha nem akarta magát gyors katasztrófának kitenni. Az értekezlet 1921. novemberében ült össze Washingtonban. Japán a versaillesi döntőbírói székéből a washingtoni vádlottpadra került. Ugyanaz a Kato, aki 1915-ben 21 követeléssel rontott neki Kinának, most kénytelen volt szelidebb hurokat pengetni: „Le Japon apprecie hautement la sincérité des intentions dont témoigne le projet du Gouvernement américain pour la limitation des armements. Il est convaincu que le programme proposé allégera le fardeau des dépenses inutiles que supportent les nations et qu'il ne manquera pas de contribuer au maintien de la paix universelle“. Az amerikai tervezet az angol, amerikai és japán hajóhadak erejét 5—5—3 arányban állapítja meg, olyan formán, hogy ezt az arányt régi és most épülő egységek kiküszöbölésével a legrövidebb idő alatt el kell érni. Minden további építkezésnek ezen arány keretében kell maradnia. Az ajánlathoz már mellékelve is van az elpusztítandó és üzemben kívül helyezendő hajók jegyzéke. A következő pont az erődítményekre vonatkozik és indítványozza, hogy a status quo őriztessék meg, tehát új flottabázisokat csak az érdekelt hatalmak hozzájárulásával szabad építeni. Kivétel alá esnek Havaii, Újzéland, Ausztrália, Canada, az USA. nyugati partjai és a tulajdonképeni japán szigetek.

A japán álláspontot K. Kawakami könyve (*Le problème du Pacifique et la politique japonnaise, 1923.*) fejti ki. Érdekes olvasmány, mert rávezet az indítvány voltaképeni értelmére.

Az indítványozott arány (5—5—3) nem nyújt elég védelmet Japánnak, még arra az esetre sem, ha csak Angliával vagy Amerikával külön-külön kerülne konfliktusba. Támadni képtelen, mert Nagaszakiból nem hajózhat a Pacifik túlsó partjára, hogy ott megütközzék a hazai vizeken úszó túlerővel. A védelem sines biztosítva, mert Japán szomszédjában két nagyszerű amerikai állomás van: Guam és a Fülöp-szigetek. Az ellenség tehát a kapuk előtt áll és mégis otthon van. Ami pedig az erődítményeket illeti, a tervezet megkíméli ugyan a már létezőket, de viszont nem engedélyez új építkezéseket. Az újonnan szerzett japán szigetek tehát védtelenül állanak és Amerika könnyű szerrel

megszerezhetné azokat a legelső összezapásnál. A flottafejlesztés megszüntetése is amerikai érdekeket szolgál, mert háború esetén Amerika gyorsan pótolhatná a hiányokat. Mérhetetlen gazdasági erejével és kiotyghatatlan természeti kincseinél fogva máról-holnapra új egységekkel jelenhetne meg a Pacifikon és lényegesen megjavíthatná az arányt Japán kárára. Ezzel szemben Japánnak sem pénz, sem nyers anyagok nem állanak rendelkezésére és így képtelen volna versenyezni a hatalmas és gazdag szomszédokkal. Csak partjai védelmére szorítkozhatna, anélkül, hogy valaha támadásba mehetne át.

Hiába tiltakozott a japán sajtó és a közvélemény, el kellett fogadni ezeket a korlátozó rendszabályokat, mert az angol-szász front megbonthatatlan egysége súlyos következményeket helyezett kilátásba. Az angol-japán szövetség most már hivatalosan is megszűnt és helyébe Anglia, Amerika, Franciaország és Japán egyezménye lépett, mely 10 évre garantálta az érdekelt nagyhatalmak helyzetét a Pacifikon. A kínai kérdés is napirendre került és a japán érdekekre itt is nagy csapást mért Amerika. A megállapodások értelmében kilenc hatalom garantálta Kína szuverénitását és területi integritását. Ezzel tárgytalanná lett Japán 21 követelése és a versailles-i konferencia Santung-ra vonatkozó döntése. Japán földig alázva és szigorúan büntetve kelt fel a vádlottak padjáról.

A japán hangulatról François de Tesson (*Le japon mort et vif, Paris, 1927*) ad képet. Mikor Kato visszaérkezett Washingtonból, a nép vegyes érzelmekkel fogadta. Akik a dolgok mélyére láttak és mérlegelni tudták a Pacifik politikáját irányító erőket, tiszteletteljes respektussal és a fájdalomnak kijáró hallgatással fogadták ezt a mélységes tragikumot átélő politikust, ki maga volt kénytelen aláírni minden szép tervének halálos ítéletét. A szüklátó körű nacionalisták annál hangosabban kritizálták. Nem akarták és nem tudták megérteni, hogy a politikai égbolton gyülekező viharfelhőket csak a lemondás és az áldozatkészség oszlathatja el. Az általuk felizgatott tömegek az uccára tóltak és hangosan tiltakoztak a hivatalos Japán megalkuvó magatartása ellen. Ezeknek szemében gyűlöletes volt Kato tragikus alakja s még testi épségét sem kimélték ennek a szomorú embernek. Még nagyobb lett az elkeseredés, mikor a büszke hadiflotta halálra ítélt egységeinek leszerelése elkövetkezett. A jövő szimbolumaira került a sor, a csatahajókra, melyek hűségesen és becsületesen vettek részt az ország nagy erőfeszítéseiben. Egymás után tűntek el az acélvárak, köztük a Mutsu, mely a nép áldozatkészségéből és általános meleg érdeklődése mellett éppen körülötte állt. A kedvencek temetésének ideje volt ez és sírva állta körül a hantokat az egész ország. Elkövetkezett a tengerész személyzet lépipítése is. Az orosz-verbő csuzimaj hősök idő előtt nyugdíjba kerültek és kiürültek a tengerészeti iskolák termei. És mindezt túrni kellett. Nem volt lehetőség arra, hogy a nemzet ezt a megszágyenyítést, vágyainak és reményeinek ezt a Mohácsát elkerülhesse. Bele kellett nyugodnia abba, hogy szerényen meghúzódjék a második sorban Anglia és Amerika mögött. Csak egy sikert tudott felmutatni a Washingtonból hazatérő delegáció, azt t. i., hogy Franciaország támogatásával sikerült a

leépítés kényszerét a nagy csatahajókra korlátozni. A nagy egységek építése különben is túlságosan megterhelte az államháztartást és a gazdasági krízis talán Washington nélkül is lassúbb tempóra kényszerítette volna a flottafejlesztést. A csatahajók helyett most már a cirkálók, torpedórombolók és tengeralattjárók építése indult meg, még pedig olyan arányban, hogy ezzel nemsokára újból magukra vonták a mindig éber angol-szászok figyelmét. Ezt a kérdést akarta volna rendezni Washington szellemében a genfi konferencia 1927-ben, de a megbeszélések folyamán eltértek a tárgytól. A japán szempontok háttérbe szorultak és a konferencia az angolok és az amerikaiak versenyfutásává lett. Megindult az angol-szász hatalmak újabb fegyverkezése és Japán most már a washingtoni rendszabályok nélkül is messze elmaradt mögöttük. Az erőviszonyok rohamosan eltolódtak Japán rovására és még az a remény sem teljesült, hogy a két rivális összekülönbözik egymással és Japán újból elhelyezkedhetik Anglia védőszárnyai alatt. Be kellett látnia Tokiónak, hogy Anglia és Amerika a Pacifikon csak egyféle, még pedig angol-szász politikát csinálhat és hogy történelmi kényszer állítja egymás mellé ezt a két nagyhatalmat.

Japánnak tehát új utakat kellett keresnie.

Az angol szövetség felmondása után Ázsia felé kellett orientálódnia. Ezt annál is könnyebben tehette, mert a washingtoni inzultusok után nem volt kedve ahhoz, hogy engedelmes eszköze legyen az angol politikának, mely aztán Amerika és a dominiumok kedvéért a döntő pillanatban cserben hagyná. Ráeszmélt végre arra, hogy a tulajdonképeni ellenségek a Pacifikon vannak s ezekkel szemben Ázsiában kell barátokat szerezni. Ez a tájékozódás Ázsiának is csak örvendetes lehetett. Az új nagyhatalom megjelenése Ázsia frontján olyan erősödést jelentett a Csendes-Oceán uraival szemben, hogy ezért érdemes volt elfelejteni a közelmúlt kellemetlen emlékeit. Japánban tehát újból szóhoz jutottak azok, kik, mint *Yamaoto* és *Goto*, az orosz barátság hívei voltak. A hivatalos Japán kezdeményezésére 1924-ben meg is indultak a tárgyalások Moszkvával. 1925 januárjában már kész volt az egyezmény, mely általános megnyugvást keltett Moszkvában és Tokióban egyaránt. Oroszország visszakapta Észak-Szahalint és ezzel a bolsevista politika megvalósította régi óhaját, hogy visszaállítsa a cári Oroszország keleti határait. Megkapta az ellenőrzést a Mandzsurián átvezető wladivosztoki vonalon és rendezte Japánnal a mandzsuriai érdekszférák vitás kérdését. Elérte azt is, hogy Tokió a szovjet-uralmat elismerte. Japán viszont elismertette az új orosz kormánnyal a ports-muthi békét, övé lett a dél-mandzsui vasút *Sangun*-ig terjedő szakasza és halászati jogot nyert az Ohotszki-Tengeren. Értékes eredmény volt az is, hogy a beruházások és az üzemeltetésekben való részvétel ellenében 50%-ig részesül az Észak-Szahalin területén levő petróleumforrások kitermelésében. Ez különösen fontos japán szempontból, mert most már a tőzsomszédéből szeresheti be a hadiflotta petróleumszükségletét és háború esetre függetlenítheti magát az angol-szászoktól. Az Oroszországgal való megegyezésre ösztönözték a gazdasági viszonyok is, mert a bő termelésre berendezett és most már jórészt piac nélkül

maradt üzemek új piacok nyitását tették szükségessé. Ezen is segített az új szerződés és Kelet-Szibéria kapui megnyitása a japán árú előtt, olyan terület, mely a nagy forradalom pusztításai után szinte teljes újjáépítésre szorult. Japán az orosz szövetségesben értékes barátot szerzett, mely ma óriási területek és felbecsülhetetlen értékű természeti kincsek ura és az európai politikával szemben szabad kézzel rendelkezik.

Japán irányváltozásából adódott a koreai kérdés új alapokon való rendezése is. Itt a megszállást követő években sok olyan dolog történt, ami a bennszülötteket mélyen elkésérítette. A megszállók nem mindenben voltak a helyzet magaslatán és az erős kéz politikája szomorú következményekkel járt. Szelet vetettek és vihart arattak, ahelyett, hogy a béke és összetartás lehetőségeit keresték volna. Pedig Japánnak könnyű volt a helyzete, mert Korea már rég óta szokva volt az idegen uralomhoz. Az elkésérés 1919-ben forradalomhoz vezetett, annak dacára, hogy az ország gazdasági helyzete és kulturális nivója nagy fejlődést mutatott a megszállás óta. A tárgyilagos vizsgálat és a statisztika tanuskodik arról, hogy Japán itt komoly munkát végzett és nagy összegeket áldozott az új provincia fejlesztésére. Még nagyobb lendületű fejlődés mutatkozik a japán politika új orientációja óta. 1918-ban 446 nyilvános iskola működött, ma 990. 1918-ban 100.000 gyermek járt iskolába, ma 600.000. Nagy számmal létesültek mezőgazdasági és ipari iskolák is. Ma a koreai munkás szívesen látott vendég a japán üzemekben. A mezőgazdaság fejlődésére jellemző, hogy a termelés most ötször nagyobb, mint volt 1910-ben. Ma Japán engedékeny és békés politikát folytat Korában és a két nép kiengesztelődése megtörténtnek tekinthető. A koreai intellektuel ma a Japánnal való együttműködés híve és élénk részt vesz a szomszéd gazdasági és kulturális életében. Ezt a kiengesztelődést szolgálta Yi koreai herceg házassága Masoko Nasimoto japán hercegnővel, melyet Tokióban a két ország elitjének szívélyes és őszinte barátkozása mellett kötöttek meg. A viszonyok fejlődése arra enged következtetni, hogy Japán a kiengesztelés és megbecsülés politikájával értékes és használható barátot nyert Koreában.

Japán új orientációja mutatkozik a kínai kérdésben is. Elmultak azok az idők, mikor a vergődő Kinával szemben a nyugatiak agresszivitását utánozta. Ma már a békés együttműködésre törekszik. Új államférfiak jelentek meg az arénában és a régi imperialista iskola neveltjei elvesztették a talajt. Az új elgondolás abból indul ki, hogy az elődök súlyos hibát követtek el akkor, mikor támogatták Európát a kínai zűrzavar fenntartásában és halálos bűn volt segédkezni a kínai restauráció megakadályozásában. Mert Kína előbb-utóbb vissza fogja nyerni régi jelentőségét és döntő szerepe lesz majd az angol-szászok elleni küzdelemben. Ez a generáció tette magáévá Pán-Ázsia eddig csak elvétve hangoztatott eszméjét és ma éppen Japán a leglelkesebb szószólója ennek a gondolatnak. A pán-ázsiai szövetség is Japánban alakult meg Nagaszakiban. Ázsia rajongói, kik annak idején nem győzték eléggé megbélyegezni Japán angol-barát magatartását, most elégtétellel láthatják, hogy a fiatal nagyhatalom az angol-szász csapások elől

Ázsia öreg talajára menekült. Japán ma jól látja, hogy Kinával együtt kell haladnia. Gazdasági és politikai elgondolások terelik ebbe az irányba. A legintenzívebb munka és a legnagyobb szakértelem sem tudja átsegíteni az ipari életet a főnehézségen, a nyersanyag hiányon. A szomszéd Kína e tekintetben felbecsülhetetlen és még eddig soha meg nem határozott kincsekkel rendelkezik, de ezeket csak a szövetséges jószomszédi viszony alapján lehet megközelíteni. Amerika visszaparancsolta a fegyveres Japánt Kelet-Szibéria és Kína területéről, de Japán újból megjelenik mindenütt, nem ágyukkal és gépfegyverekkel, hanem a politikai és diplomáciai nagykorúság minden símaságával és ügyességével. Ma Kinában megint jó konjunktúrái vannak a japán iparnak és kereskedelemnek. Az idegen-gyűlölet állandóan erősödik és a nagyhatalmak frivol játéka a kínai tábornokok sakkfiguráival már a kimerülés kétségbevonhatatlan jeleit mutatja. Ma Japán nem segítőtárs ebben a játékban, hanem ellenség, kinek fejlett játéktechnikáját a Nyugat sem mulja felül. A japán árú térfoglalása a gyűlölt és időnként szigorúan bojkottált angol és egyéb idegen áruval szemben kétségtelen jele annak, hogy egymásrautaltságát mindkét nép átérzi. Amerika is hiába játssza a jóbarát szerepét, senki sem veszi komolyan, mióta Washingtonban olyan leplezetlenül és drasztikusan fordult szembe az egész sárga fajjal. Japán ma jóakarató figyelemmel kíséri a Mennyei Birodalom hosszú vajúdasát és a lázbeteg gyógyulását minden erejével támogatja. Neki köszönheti Kína, hogy Csang Kai Csek elgáncsolhatta a kínai bolsevizmust és megmenthette a nagybeteget ettől a legkevésbé sem alkalomszerű szérumtól. A japán politika figyelmes asszisztálása mellett a kínai helyzet tisztázódása gyorsan fog bekövekezni és az újjászületett Kína erősödésével párhuzamosan Ázsia világpolitikai súlya is rohamosan fog gyarapodni. Közös problémájuk a népsűrűség is. A nagy zsúfoltság és a területi hiány mindkét népet az angol-szászokkal fogja szembeállítani, mert ezek zárják el a sárga energiák elől a terjeszkedés természetes irányait: Holland-Indiát, Ausztráliát és a Pacifik szigetvilágot. Különösen égető ez a kérdés Japán szempontjából. (G. C. Allen: *Modern Japan and its problems*. London). Az 1925-i népszámlálás szerint a Formozáival és Koreáival megnövekedett Japán lakóinak száma 84 millió, a szaporodás évi átlaga pedig 1 millió, a népsűrűség sok kerületben két és félszer nagyobb, mint Belgiumban. Az élelmezés kérdése a közel jövőben a legsúlyosabb problémává válik, mert a 184 millió hektolitert kitevő évi rizsszükségletet a talaj távolról sem képes produkálni. Még akadnak olyan területek, amelyeken ideig-óráig megvannak az elhelyezkedés lehetőségei, a fejlődő ipari élet felszívó ereje is segíthet egyelőre a nehézségeken. De mi lesz akkor, ha az ország tényleg megtelik és az évi 1 milliót kitevő szaporulat követelni fogja az elhelyezkedés és megélhetés feltételeit? Elkerülhetetlenné válik a terjeszkedés mindkét államban. Az irány délkeletre mutat, hol Ausztrália és a szigetvilág a kelet-ázsiai arányokhoz képest valósággal tátong az ürességtől. Ez döntő kérdése itt a politikának és ellenmondást nem tűrő módon követeli a japán és kínai erők békés együttműködését. Nagy hibát követett el Amerika, mikor útját

állta Japán terjeszkedésének Szibériában. Mennyit könnyített volna az angol-szászok helyzetén, ha Kelet-Ázsia kazánjában lefolytatott sárga energiáknak kitorési utat nyitott volna északnyugatra — Szibéria felé! Ezzel Ázsia szárazföldjére lokalizálta volna ezt a rendkívüli és kényes világpolitikai kérdést, mely a jövőben a katasztrófák sorozatát zúdíthatja a Pacifik angol-szászaira. Washington nem gondolt arra, hogy a megalázott Japán Ázsia kovásza lesz és ez a kovász nem angol-szász gyomornak való kenyeret fog keleszteni.

Igy készíti elő Japán Ázsia keletén a mongol blokkot, mely a felzárkozó területek mongol lakosságával együtt 600 millió ember szövetségét jelentené, melyben a japán nagyhatalom kész apparátusához a kínai föld mérhetetlen kincsei és a kínai élet áttekinthetetlen embertömegei csatlakoznának. Nem kell lebecsülni ezt az erőt, mert a méretekkel szemben tehetetlenné válik a dreadnoughtok ágyútüze és a tankok letipró ereje.

A mongol blokk kérdésével Marguerite Harrison foglalkozik (*Asia reborn, New-York, 1928*) és rámutat arra a könnyen elképzelhető hatásra, amit a blokk megszületése fog kiváltani Ázsia népeiből. Nem jár a jóslás ingoványain, mikor azt állítja, hogy ez a blokk döntő lökést ad Ázsia politikai renesszánszának. A példa ragadós lesz és az idegenek mindenütt érezni fogják, hogy a föld megmozdult lábaik alatt. Indiában Ghandi még mindig a fennkölt lélek szubtilis misztikájából akar tüzet csinálni az angol uralom roskatag épülete alá, de a mongol példa után ott is akadnak majd tett-emberék, akiknek kezében fegyverré válik a koldusbot is. Megmozdulnak majd a lélek mélyébe visszaszuggerált és visszaparancsolt harcós ösztönök, melyekből a világirodalom legnagyobb hősi eposza táplálkozott. Európa menekülése innen is könnyű lesz: néhány hajóra ráfér mindenestől.

Oroszországot is súlyos elhatározások elé állítaná az új helyzet. Ma Szibéria sokkal értékesebb, mint volt a háború előtt. Ma nem lidérce többé az orosz álomnak, hol az apák hátán véres barázdát hasított a kancsuka és ahol a cárok végtelen temetőt rendeztek be a gondolatnak és a tettnek, hanem a jövő ígéretföldje. Ma itt nagyszabású építőmunkát indított be az új Oroszország és a tudás olyan gazdasági lehetőségeket tárt a nép elé, melyekről a világháború előtt fogalmunk sem volt. Nyugat-Szibériában mérhetetlen természeti kincseket tett hozzáférhetővé az új generáció és egy szibériai Essen megteremtése ma már nem ábránd többé. Ma itt komoly munka folyik és a bolsevista uralom az Uralon inneni destrukció csömörét a szibériai alkotó munka nemes zamatával gyógyítja. Ma nem a kozák lovak patái, hanem az orosz munkás öntudatos lépése alatt döng Szibéria földje. Könnyű kiheverni az európai veszteségeket, mert ezek a területek csak teher-tételei voltak az orosz politikának. De Szibériát az utolsó emberig tartani kell. Vagy Ázsia kontinentális erővel együtt, vagy azokkal szemben. Ha szembe kerülnek a mongolokkal, az újjászülető Ázsiával fogják szemben találni magukat és könnyen megtörténhetik, hogy Szibéria felé terelik a sárga expanziót és katasztrófális áldozatok árán tehermentesítik az angol-szász Pacifikot. De mehetnek együtt Ázsiával az

ősi ellenség, az angolok ellen, hogy együtt rombolják le a Csendes-Oceánt védő angol-szász védgátakat és utat nyissanak délkelet felé a mongolság emberáradatának. Egy orosz-kínai-japán szövetség ma kedvenc témája a japán politikusoknak. Félelmes erőt képviselne ez a szövetség és feltétlenül maga után vonná a világpolitikai erők átesoportosítását.

A sors Japánnak szánta azt a történelmi feladatot, hogy a tehetetlen vergődés mocsarából a harcos akarás sziklabérceire vezesse Kína és a mongolság százmillióit. Nagyszerű, de nehéz és minden energiát igénybevevő feladat, mert az út az angol-szász diplomácia ágyútüzében vezet végig és az ellenségek mesterei a politikának és acélizmú tapasztaltjai a küzdelemnek. És Japán mégis elindul ezen az uton, mert Washingtonban sorsdöntő leckét kapott és ma már tisztán hallja Ázsia hívó szavát. Fényes kísérete lesz: az igazság égisz ragyogó fáklyája, száz és százmilliók lelkesedő szimpátiája és az emberi hatalommal szemben is biztosan működő kozmikus történelmi erők támogatása.